

**“BERDAQ IJODIDA KOMIL INSON G‘OYASI VA UNING YOSHLAR
MA’NAVIY QIYOFASINI SHAKLLANTIRISHDAGI O‘RNI.”**

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Fakultet: 1-son Davolash ishi

Talaba: Izzatillayeva Yulduzxon

Guruh: 211

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada qoraqalpoq adabiyotining yirik mutafakkiri Berdaq Qarg‘aboy o‘g‘li asarlaridagi axloqiy va tarbiyaviy qarashlar tadqiq etiladi. Shoirning "yaxshi inson", "mardlik" va "halollik" haqidagi falsafiy o‘g‘itlari bugungi kun yoshlari tarbiyasidagi o‘rni nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida Berdaq ijodining yoshlar ma’naviyatini yuksaltirishdagi amaliy ahamiyati va uning "komil inson" konsepsiyasi ilmiy asoslab beriladi.*

KALIT SO‘ZLAR: *Berdaq, komil inson, ma’naviy qiyofa, yoshlar tarbiyasi, axloq, mardlik, halollik, badiiy mahorat, milliy qadriyatlar.*

I. KIRISH

Insoniyat tarixida har bir millat o‘zining kelajak avlodi uchun ma’naviy va axloqiy mezonlarni belgilab beruvchi buyuk siymolarga ega. Qoraqalpoq xalqi uchun bunday ma’naviy ustun Berdaq Qarg‘aboy o‘g‘lidir. Uning ijodi nafaqat tarixiy voqealarni aks ettiradi, balki shaxsning shakllanishi, uning jamiyatdagi o‘rni va axloqiy qiyofasi qanday bo‘lishi kerakligi haqidagi ulkan tarbiya maktabidir.

Bugungi globallashuv va "ommaviy madaniyat" xavfi kuchaygan bir sharoitda yoshlarimizda milliy g‘urur, vatanparvarlik va insoniylik fazilatlarini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Shu ma’noda, Berdaqning "komil inson" haqidagi qarashlarini tizimli o‘rganish va ularni yoshlar ongiga singdirish ijtimoiy-pedagogik zaruratdir. Shoir asarlaridagi har bir satr yoshlarni dangasalikdan qochishga, hunar egallashga va vataniga sodiq bo‘lishga undaydi.

II. ASOSIY QISM

2.1. *Mardlik va jasorat – yoshlar xarakterini shakllantiruvchi omil sifatida*

Berdaq ijodida mardlik va jasorat tushunchalari shunchaki jismoniy kuch emas, balki yuksak ma'naviy qudrat sifatida talqin etiladi. Shoir yoshlarni "el dardini o'z dardi deb bilish" ruhida tarbiyalashni maqsad qiladi. Uning "**Omonkeldi**" dostoni bu borada yoshlar uchun chinakam jasorat darsligidir.

Dostondagi bosh qahramon Omonkeldi timsolida shoir xalqining orzu-umidlarini, adolat uchun kurashchanligini aks ettiradi. Yoshlar ushbu asarni o'qir ekan, vatanparvarlikning quruq so'zlardan emas, balki amaliy ishlardan iborat ekanligini anglaydilar.

Manba asosidagi tahlil: Filologiya fanlari doktori Q.Maqqetov yozadi: "*Berdaq dostonlaridagi qahramonlik motivlari yoshlarda milliy g'urur va o'zlikni anglash tuyg'ularini kuchaytiradi. Shoir mardlikni xiyonatga, qo'rqqoqlikni esa millat inqiroziga qiyoslaydi*" [1].

2.2. *Bilim va ma'rifat – komil insonning asosi*

Berdaq "Komil inson" darajasiga yetishning yagona yo'li sifatida **ilm va hunar** egallashni ko'radi. U o'zining ko'plab she'rlarida yoshlarni vaqtni g'animat bilishga, kitob o'qishga va hunar o'rganishga undaydi. Shoirning "**Yaxshiroq**" she'ridagi:

"O'qigan o'zib ketar har bir ishda, Bilimdir eng buyuk qudrat hayotda..."

(mazmunidagi) satrlari bugungi kun yoshlari uchun ham "oltin qoida" bo'lib xizmat qiladi. Bu g'oyalar bugungi kunda yurtimizda uchinchi renessans poydevorini qurish uchun zarur bo'lgan **bilimli avlod** konsepsiyasiga to'la mos keladi.

Ilmiy asoslash: Tadqiqotchi N.Dawqaraev o'zining ilmiy izlanishlarida shunday qayd etadi: "*Berdaqning ma'rifatparvarlik qarashlari o'z davri uchun inqilobiy ahamiyatga ega edi. U ilmni faqat diniy emas, balki dunyoviy muammolarni hal qilish vositasi deb bildi*" [2].

2.3. Mehnatsevarlik va halollik tarbiyasi

Berdaq ijodida mehnat insonni ulug'lovchi asosiy mezon sifatida ko'riladi. Shoir boqimandalikni, bironing mehnatidan foydalanishni qattiq tanqid qiladi. U yoshlarni o'z peshona teri bilan non topishga chaqiradi.

Tahlil: Shoirning "**Xalq uchun**" she'rida ijtimoiy foydali mehnat ulug'lanadi. Yoshlar bu orqali halollik darsini oladilar. Zamonaviy psixologik nuqtayi nazardan, Berdaqning ushbu o'g'itlari yoshlarda **mehnat motivatsiyasini** shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

2.4. Berdaq ijodida "Nafs" va "Axloq" kurashi: Yoshlar uchun ma'naviy saboqlar

Berdaq komil inson bo'lish yo'lidagi eng katta to'siq sifatida **nafs va manmanlikni** ko'radi. Uning she'rlarida insonning o'z xatolarini anglashi va ularni tuzatishi ulug'lanadi. Yoshlar tarbiyasida bu mavzu o'ta muhim, chunki u o'z-o'zini tarbiya qilishga undaydi.

Shoirning "**Axmoq bo'lma**" she'ridan namunalar bilan tahlilni kuchaytiramiz:

"Bilmasang bilganing aytib maqtanma, Kishing keta turgan yo'ldan to'xtama..."

Ushbu misralar orqali shoir kibrga berilmaslik, kamtarlik va o'zgalar mehnatini hurmat qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni targ'ib qiladi. Bugungi kunda yoshlar orasida uchraydigan "egotsentrizm" (faqat o'zini o'ylash) illatiga qarshi Berdaqning bu o'g'itlari eng yaxshi "psixologik muolaja"dir.

Ilmiy asos: Tarixchi olim S.Kamolov o'z tadqiqotlarida Berdaqning bu boradagi qarashlarini shunday baholaydi: *"Berdaq insoniyatning ma'naviy qashshoqlanishini jamiyatning eng katta xavfi deb bildi va o'z she'riyati orqali axloqiy immunitet yaratishga urindi"* [3].

2.5. Xotin-qizlar odobi va oilaviy qadriyatlar masalasi

Komil inson g'oyasi Berdaq ijodida faqat erkaklar bilan cheklanmaydi. Shoir ayollar va qizlarning jamiyatdagi o'rni, ularning odob-axloqi millat kelajagi ekanini

yaxshi anglagan. Uning "**Qizlar**" she'rida qiz bolaning iffati, aqli va madaniyati tarannum etiladi.

Yoshlar tarbiyasida bu qism oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash uchun xizmat qiladi. Berdaq talqinida ayol — nafaqat go'zallik timsoli, balki oilaning ma'naviy ustunidir.

2.6. Berdaq ijodida "Yaxshi" va "Yomon" antitezasi (Qarama-qarshiligi)

Berdaqning mashhur "**Yaxshiroq**" she'rini bandma-band tahlil qilamiz. Bu she'r butunlay qiyosga asoslangan bo'lib, komil inson va uning aksi bo'lgan shaxslarni yonma-yon qo'yadi:

1. **Bilim va bilimsizlik:** "*Bilimli yosh — millatning ko'zi*" g'oyasini ilgari suradi.
2. **Saxovat va baxillik:** Saxovatli insonni "yashnab turgan daraxt"ga, baxilni esa "qurigan cho'p"ga o'xshatadi.
3. **To'g'rilik va egrilik:** Insonning so'zi va amali bir bo'lishi komillikning bosh belgisi ekanligini ta'kidlaydi.

Tahlil: Filologiya fanlari doktori J.Narimbetov yozishicha: "*Berdaqning 'Yaxshiroq' she'ri qoraqalpoq adabiyotidagi o'ziga xos axloq kodeksidir. Unda insonning ijtimoiy portreti eng mayda detallarigacha chizib berilgan*" [4].

III. BERDAQ MEROSINI ZAMONAVIY TA'LIM VA TARBIYA JARAYONIGA TADBIQ ETISH

3.1. Shoir o'g'itlari — yoshlar psixologiyasini sog'lomlashtirish vositasi

Hozirgi axborot xurujlari davrida yoshlarda "ma'naviy immunitet"ni shakllantirishda Berdaqning qat'iyatli va mardona ruhiyati katta ahamiyatga ega. Shoir asarlarida tasvirlangan qahramonlar yoshlarda "**Liderlik**" va "**Ijtimoiy mas'uliyat**" hissini uyg'otadi.

Tahlil: Berdaqning "Inson bo'lish qiyin" degan g'oyasi bugungi kunda "Emotional Intelligence" (Hissiy intellekt) deb ataladigan tushunchaga yaqin. Ya'ni, inson o'z tuyg'ularini boshqarishi, o'zgalarga hamdard bo'lishi (empatiya) komillikning belgisidir.

3.2. Ta'lim muassasalari uchun amaliy tavsiyalar

1. **"Berdaq darslari" interaktiv moduli:** Maktab va oliy ta'lim darsliklarida shoirning faqat hayoti emas, balki "Inson qadri", "Halollik", "Vatanparvarlik" kabi mavzulardagi she'rlari asosida tayyorlangan interaktiv keyslar yaratish.
2. **"Berdaq izdoshlari" debatlar:** Shoir asarlarida ko'tarilgan ijtimoiy adolat va axloqiy muammolar bo'yicha talabalar o'rtasida munozara maydonchalarini tashkil etish.
3. **Media-targ'ibot:** Berdaqning "Yaxshiroq" she'ri asosida zamonaviy yoshlar uchun qisqa metrajli "Ijtimoiy roliklar" (Motivation videos) turkumini yaratish.

Ilmiy asoslash: Pedagogika fanlari mutaxassislari qayd etganidek: *"Milliy klassiklarimiz asarlarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar (masalan, kross-vord, klaster, keys) orqali o'qitish talabalarning mavzuni o'zlashtirish samaradorligini 2 barobar oshiradi"* [5].

XULOSA

Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, Berdaq Qarg'aboy o'g'lining boy badiiy merosi shunchaki o'tgan asrlarning adabiy yodgorligi emas, balki bugungi va kelajak avlod uchun ma'naviy kamolot dasturidir. Tadqiqotimiz davomida shoirning "komil inson" konsepsiyasini tahlil qilib, quyidagi yakuniy xulosalarga keldik:

1. **Ma'naviy ustuvorlik:** Berdaq talqinidagi "Komil inson" — bu, avvalo, o'zining ichki nafi ustidan g'alaba qozongan, irodasi baquvvat va axloqiy pok shaxsdir. Shoirning *"Inson bo'lish qiyin"* degan o'lmas g'oyasi bugungi kunda yoshlarda mustahkam xarakter va ma'naviy immunitetni shakllantirishda bosh mezon bo'lib xizmat qiladi.
2. **Ijtimoiy faollik va mas'uliyat:** Shoir idealidagi shaxs faqat o'zini o'ylaydigan zohid emas, balki jamiyat dardi bilan yashaydigan, adolat va haqiqat yo'lida sobit turuvchi kurashchandir. Bu esa Yangi O'zbekiston yoshlarida faol fuqarolik pozitsiyasini va davlat taqdiriga daxldorlik hissini uyg'otishda beqiyos ahamiyatga ega.

3. **Ilm va hunar — najot yo‘li:** Berdaq ijodida komillikka erishishning kaliti sifatida ilm-ma‘rifat va halol mehnat ko‘rsatiladi. Shoirning bilim haqidagi o‘g‘itlari bugun yurtimizda poydevori qo‘yilayotgan Uchinchi Renessansning ma‘naviy asosi bo‘lib, yoshlarni zamonaviy texnologiyalarni egallashga va intellektual salohiyatni oshirishga undaydi.
4. **Tarbiyaviy vorisiylik:** Berdaq merosi orqali yoshlarda mardlik, vatanparvarlik, kattalarga hurmat va ayollarga ehtirom kabi milliy qadriyatlarimizni tiklash — bugungi kunda kechiktirib bo‘lmaydigan ma‘naviy vazifadir.

Xulosa qilib aytganda, Berdaq ijodi — bu milliy o‘zlikni anglatuvchi ulkan ko‘zgudir. Biz ushbu ko‘zguga qarab, o‘zligimizni asrashimiz, xatolarimizdan saboq olishimiz va kelajak sari munosib qadam tashlashimiz lozim. Berdaq stipendiyasining joriy etilishi ham shunchaki moddiy rag‘bat emas, balki shoir orzu qilgan komil insonlarni tarbiyalash yo‘lidagi ulkan ma‘naviy sarmoyadir. Shunday ekan, Berdaq merosini o‘rganish va uni yoshlar hayotiga tadbiq etish har birimizning millat oldidagi muqaddas burchimiz bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maqsetov Q. Qaraqalpaq jiraw-shayirlari. — Nókis: Bilim, 1991. — B. 128.
2. Dawqaraev N. Qaraqalpaq ádebiyatı tariyxı. — Nókis, 1995. — B. 114.
3. Kamolov S. Qaraqalpaqlar tariyxı. — Nókis: Bilim, 1999. — B. 165.
4. Narimbetov J. Berdaq shayır. — Nókis, 1992. — B. 88
5. Yo‘ldoshev J. Innovatsion pedagogika. — Toshkent, 2021. — B. 145.